

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет української й іноземної філології та журналістики

Кафедра англійської мови та методики її викладання

**ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
УЧНІВ ЛЦЕЇВ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ**

Кваліфікаційна робота

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Виконала: студентка 2 курсу 09-251М групи

Спеціальності: 014.02 Середня освіта (Мова і література (англійська))

Освітньо-професійної програми «Середня освіта (Мова і література (англійська))»

Реуцька Валерія Сергіївна

Керівниця кандидатка педагогічних наук,

доцентка Зуброва Ольга Андріївна

Рецензентка директорка гімназії № 6,

вчителька англійської мови, спеціаліст вищої категорії, вчитель-методист

Корж Світлана Сергіївна

Херсон – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні основи дослідження формування англійськомовної соціокультурної компетентності учнів ліцеїв	6
1.1. Загальна характеристика змісту навчання англійської мови в ліцеї	6
1.2. Зміст поняття «соціокультурна компетентність»	14
1.3. Засоби формування соціокультурної компетентності на уроках англійської мови	21
РОЗДІЛ 2. Практика формування англійськомовної соціокультурної компетентності ліцеїстів	28
2.1. Формування соціокультурної компетентності учнів 10 класів під час навчання говоріння	28
2.2. Соціокультурний компонент навчання читання учнів ліцеїв	34
2.3. Соціокультурна складова навчання аудіювання у 10 класі	40
2.4. Формування соціальнокультурної компетентності ліцеїстів у ході навчання письма	49
ВИСНОВКИ	54
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	57
ДОДАТКИ.....	62

ВСТУП

Сучасний світ послідовно розвивається, вносячи прогрес в усі сфери життя суспільства, в тому числі і освіту. Дослідники методики викладання іноземних мов, а також учителя-практики дійшли висновку, що для досягнення найбільш ефективного результату при вивченні іноземної мови недостатньо знань тільки з граматики та лексики. Для успішного спілкування необхідно не тільки говорити на мові співрозмовника, але і володіти загальними знаннями про світ.

Необхідними є знання зі сфери економіки, політики, традицій і побуту країни, мова якої вивчається. Тому в сучасному ліцеї розвиток соціокультурної компетентності учнів є дуже важливим.

Центральне місце в педагогічному процесі має зайняти формування здатності до участі міжкультурної комунікації. До таких чинном, думка про необхідність соціокультурного освіти засобами іноземної мови поступово починають набувати аксіоматична звучання, так як навчання спілкуванню на іноземній мові в повному розумінні цього слова має на увазі оволодіння соціокультурними знаннями і вміннями, без яких немає практичного оволодіння мовою.

Безумовно, найефективнішим засобом розвитку соціокультурної компетентності є перебування в країні мови, що вивчається, занурення в саму атмосферу культури, традицій, звичаїв і соціальних норм країни, що вивчається. Однак з огляду на те, що далеко не всі громадяни в нашій країні мають таку можливість, необхідний пошук ефективних шляхів розвитку соціокультурної компетентності поза природним мовним середовищем. Складне завдання стоїть перед учителем іноземної мови: навчити школярів на сучасному етапі розвитку суспільства не тільки говорити, а й думати іншою мовою, хоча вони потрапляють у штучне іншомовне середовище тільки на уроці. Тому

необхідний пошук ефективних шляхів розвитку соціокультурної компетентності поза мовним середовищем.

Вивченням питань формування соціокультурної компетентності займалися Е. Азімов, Н. Белякова, Г. Воробйов, А. Гусева, І. Зимня, М. Саланович, Г. Єлізарова, О. Мітрофанова, Н. Гальскова, В. Сафонова, Л. Лук'янова, М. Коренева, К. Зенович, І. Бім, В. Полонский, С. Беляєва, Д. Мельнікова, О. Соловова, П. Сисоев, та ін.

Актуальність теми дослідження зумовлена тим фактом, що сучасна практика спілкування характеризується процесами глобалізації у всіх сферах людського життя і діяльності та призводить до збільшення міжнародних контактів. При цьому досвід показує, що навіть у тих випадках, коли мовний бар'єр подолано і співрозмовники вільно розмовляють однією мовою, встановити розуміння вдається далеко не завжди. Хоча теоретичні основи формування соціокультурної компетентності досліджено достатньою мірою, існує необхідність у розробці змістового наповнення навчальної дисципліни «Англійська мова» для учнів ліцеїв, яке дозволило б підвищити ефективність перебігу процесу формування їхньої соціокультурної компетентності.

Зв'язок дослідження з науковими програмами, планами, темами. Проблематика дослідження безпосередньо пов'язана із науково дослідною темою кафедри англійської мови та методики її викладання Херсонського державного університету «Пріоритетні тенденції розвитку методики викладання іноземних мов у середніх та вищих навчальних закладах» Державний реєстраційний номер 0117u006791.

Мета роботи полягає у дослідженні особливостей формування соціокультурної компетентності учнів ліцеїв на уроках англійської мови.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі **завдання**:

- 1) надати загальну характеристику змісту навчання англійської мови у ліцеї;
- 2) з'ясувати зміст поняття «соціокультурна компетентність»;
- 3) визначити засоби формування соціокультурної компетентності на уроках англійської мови в ліцеї;
- 4) розробити систему вправ для формування соціокультурної компетентності учнів ліцеїв в процесі навчання різних видів мовленнєвої діяльності.

Об'єктом дослідження є процес навчання англійської мови учнів ліцеїв.

Предметом дослідження виступають особливості формування соціокультурної компетентності учнів ліцеїв на уроці іноземної мови.

Для вирішення поставлених завдань були використані такі **методи дослідження**: загальнонаукові методи аналізу та синтезу при опрацюванні теоритичного матеріалу; спостереження за соціокультурними компонентом навчального процесу з англійської мови у ліцеї під час проходження педагогічної практики; метод порівняння для зіставлення різноманітних засобів та їх впливу на формування соціокультурної компетентності.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в розробці системи вправ, що сприятиме підвищенню ефективності формування соціокультурної компетентності учнів ліцеїв у процесі вивчення ними англійської мови.

Практичне значення кваліфікаційної роботи полягає в тому, що її результати можуть бути використані в освітньому процесі ліцею або на практичних заняттях з курсу «Методика викладання іноземної мови» у вищому навчальному закладі. Окремі положення роботи можуть бути

застосовані для написання наукових і кваліфікаційних студентських робіт.

Апробація результатів дослідження. Основні положення роботи обговорено на засіданнях кафедри англійської мови та методики її викладання ХДУ та представлено у наукових статтях «Формування соціокультурної компетентності учнів основної школи на уроках англійської мови» (Херсон, 2018) та «Формування соціокультурної компетентності учнів ліцеїв при навчанні письма» (Херсон, 2020).

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ АНГЛІЙСЬКОМОВНОЇ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ЛІЦЕЇВ

1.1. Загальна характеристика змісту навчання англійської мови в ліцеї

Метою закладу загальної середньої освіти є розвиток особистості учнів та формування у них національної свідомості, творчих здібностей, дослідницьких навичок, здатності до саморозвитку. Метою освітньої галузі «Іноземної мови» є формування в учня мовленнєвої культури, соціокультурної компетентності, естетичних смаків, гуманістичного світогляду і, найголовніше, розвиток особистості учня [25].

Зміст освітнього процесу реалізує такі основні функції:

- інформаційно-методичну;
- організаційно-планувальну;
- контролюючу.

Інформаційно-методична функція дозволяє всім учасникам навчально-виховного процесу отримати уявлення про цілі, зміст, загальної стратегії освіти, виховання і розвитку школярів засобами навчального предмета, про специфіку кожного етапу навчання. Організаційно-плануюча функція передбачає виділення етапів навчання, визначення кількісних і якісних характеристик навчального матеріалу і рівня підготовки учнів з іноземної мови на кожному етапі. Контролююча функція полягає в тому, що програма, задаючи вимоги до змісту промови, комунікативних умінь, до відбору мовного матеріалу і до рівня навченості учнів ліцеїв на кожному етапі навчання, може служити основою для порівняння отриманих в ході контролю результатів [2, с.300].

Програма може служити орієнтиром при тематичному плануванні курсу. Вона визначає інваріантну (обов'язкову) частину навчального курсу, за межами якого залишається можливість вибору варіативної складової змісту освіти. При цьому автори навчальних програм і підручників можуть запропонувати власний підхід в частині структурування навчального матеріалу, визначення послідовності вивчення цього матеріалу, а також шляхів формування системи знань, умінь і способів діяльності, розвитку і соціалізації учнів [25]. Тим самим приблизна програма сприяє збереженню єдиного освітнього простору, що не сковуючи творчої ініціативи вчителів, надає широкі можливості для реалізації різних підходів до побудови курсу, в тому числі з урахуванням особливостей регіонів.

Іноземна мова входить в загальноосвітню область «Філологія». Мова є найважливішим засобом спілкування, без якого неможливе існування і розвиток людського суспільства. Зміни, що відбуваються в суспільних відносинах і засобах комунікації (використання нових інформаційних технологій) вимагають підвищення комунікативної компетентності школярів, вдосконалення їх філологічної підготовки. Все це підвищує статус предмета «Іноземна мова» як загальноосвітньої навчальної дисципліни [10, с.49].

Іноземна мова як навчальний предмет характеризується такими ознаками:

1) міжпредметністю – змістом промови іноземною мовою можуть бути відомості з різних областей знань, наприклад, літератури, мистецтва, історії, географії, математики та ін.;

2) багаторівневістю – з одного боку, необхідне оволодіння різними мовними засобами у співвідношенні з аспектами мови: лексичним, граматичним, фонетичним, а з іншого – вміннями та навичками в чотирьох видах мовленнєвої діяльності;

3) поліфункціональністю – іноземна мова може виступати як мета навчання і як засіб придбання відомостей в самих різних областях знання [31, с.39].

Іноземна мова розширює лінгвістичний кругозір учнів, сприяє формуванню культури спілкування, сприяє загальному мовному розвитку учнів. В цьому проявляється взаємодія всіх мовних навчальних предметів, що сприяють формуванню основ філологічної освіти школярів [25].

Являючись суттєвим елементом культури народу, іноземна мова сприяє формуванню в учнів цілісної картини світу. Володіння іноземною мовою підвищує рівень гуманітарної освіти учнів ліцеїв, сприяє формуванню особистості їх соціальної адаптації до умов полікультурного, полімовного світу, що постійно змінюється.

Навчання ліцеїстів англійської мови націлене на реалізацію особистісно-орієнтованого, соціокультурного, комунікативно-когнітивного, діяльнісного підходу до навчання іноземних мов, у тому числі англійської [34, с.73].

У ліцеї посилюється значущість принципів індивідуалізації і диференціації навчання, більшого значення набуває використання проектної методики та сучасних технологій навчання іноземної мови.

Вивчення у старшій школі іноземної мови в цілому і англійської зокрема на базовому рівні спрямовано на досягнення таких цілей:

- подальший розвиток іншомовної комунікативної компетентності (мовленнєвої, мовної, соціокультурної, компенсаторної, навчально-пізнавальної): мовна компетентність – вдосконалення комунікативних умінь в чотирьох основних видах мовленнєвої діяльності (говоріння, аудіювання, читання та листі);

- умінь планувати свою мовну і невербальну поведінку;

– мовна компетентність – систематизація раніше вивченого матеріалу; оволодіння новими мовними засобами відповідно до відібраними темами і сферами спілкування: збільшення обсягу використовуваних лексичних одиниць[25]; розвиток навичок оперування мовними одиницями в комунікативних цілях;

– соціокультурна компетентність – збільшення обсягу знань про соціокультурної специфіку країни / країн мови, що вивчається, вдосконалення вмінь будувати своє мовне і неречеве поведінку адекватно цієї специфіки, формування умінь виділяти загальне і специфічне в культурі рідної країни і країни, що вивчається;

– компенсаторна компетентність – подальший розвиток умінь виходити з положення в умовах дефіциту мовних засобів при отриманні і передачі іншомовної інформації;

– навчально-пізнавальна компетентність – розвиток загальних і спеціальних навчальних умінь, що дозволяють удосконалювати навчальну діяльність з оволодіння іноземною мовою, задовольняти з його допомогою пізнавальні інтереси в інших областях знання;

– розвиток і виховання здатності і готовності до самостійного і безперервного вивчення іноземної мови, подальшої самоосвіти з його допомогою, використання іноземної мови в інших областях знань; здатності до самооцінки через спостереження за власною мовою рідною та іноземною мовами; особистісного самовизначення учнів щодо їх майбутньої професії; їх соціальна адаптація;

– формування якостей громадянина і патріота [25].

Тематика сфер спілкування, в рамках яких відбувається формування в учнів здібностей використовувати англійську мову для реальної комунікації, участі в діалозі культур, повинні співвідноситися з різними типами текстів [30]. У своїй більшості в навчально-методичний комплекс включаються автентичні тексти, які певною мірою піддалися

необхідній адаптації і скороченню. У міру набуття учнями мовного досвіду необхідність в адаптації і скороченні такого типу зменшується.

Навчальна програма орієнтована на обов'язковий мінімум змісту, окреслений в державному освітньому стандарті основної загальної освіти з іноземної мови. Предметний зміст мови в стандарті визначається перерахуванням ситуацій соціально-побутової, навчально-трудової та соціально-культурної сфер спілкування в рамках окресленої тематики [25].

Навчальний план для освітніх установ відводить 420 годин для обов'язкового вивчення навчального предмета на етапі повної середньої освіти з розрахунку шести навчальних годин на тиждень в 10-11 класах. Профільний рівень вивчення іноземної мови (англійської) являє собою розширення і поглиблення базового рівня з урахуванням профільної орієнтації школярів.

Орієнтовна програма з англійської мови розрахована на 410 навчальних годин. При цьому в ній передбачений резерв вільного часу в розмірі 10% від загального обсягу годин для реалізації авторських підходів, використання різноманітних форм організації навчального процесу, впровадження сучасних педагогічних технологій.

Обов'язкове вивчення іноземної (англійської) мови в 10-11 класах, а також реалізація особистісно-орієнтованого, комунікативного, соціокультурного та діяльнісного підходів до навчання і виховання школярів пред'являють підвищені вимоги до професійної підготовки вчителя, здатного працювати на старшому етапі навчання з урахуванням його специфіки [26. С.177].

Крім того, від ліцеїстів 10 класів вимагається більш усвідомлений підхід до вивчення граматики, при якому вони не тільки працюють за готовими моделями, але і аналізують граматичні явища англійської

мови, самостійно застосовують правила для створення висловлювання [10, с.36]. На першому етапі отримують подальший розвиток вміння аудіювання, читання і письма. Значно збільшується обсяг прочитаного або прослуханого тексту. Відбувається оволодіння вміннями сприйняття і розуміння зв'язного тексту невеликого обсягу, а не окремих фраз, як це мало місце раніше. При навчанні читання починають виділятися три види читання – ознайомлювальне, таке, що вивчає і оглядове. На даному етапі отримує значний розвиток соціокультурна компетентність учнів. Учні набувають різнобічні знання про країни мови, що вивчається [22, с.145].

На даному етапі навчання англійської мови переслідуються також розвиваючі, освітні та виховні цілі. Найважливішими з них є формування інтелектуальних і творчих здібностей учнів, розвиток інтересу до філології, а також розвиток мовної та контекстуальної здогадки, почуття мови. Відбувається подальше розширення уявлення школярів про навколишній світ – природу і суспільство, науку, культуру, мову; учні розвиваються як особистості і як члени суспільства, в них виховується шанобливе ставлення та толерантність до представників інших культур, відповідальність, позитивне ставлення до предметів, вчителів і однокласників як до партнерів спілкування.

На цьому етапі програмою передбачено вивчення таких тем: Соціально-побутова сфера. Повсякденне життя сім'ї, її дохід, житлові і побутові умови проживання в міській квартирі або в будинку / котеджі в сільській місцевості. Сімейні традиції в досліджуваних культурах. Розподіл домашніх обов'язків в родині. Спілкування в сім'ї і в школі, міжособистісні відносини з друзями і знайомими. Здоров'я і турбота про нього, медичні послуги, проблеми екології і здоров'я. Соціально-культурна сфера. Життя в місті і сільській місцевості, середа проживання, її фауна і флора. Природа і екологія, науково-технічний

прогрес. Молодь в сучасному суспільстві. Дозвілля молоді: відвідування гуртків, спортивних секцій клубів за інтересами. Країна вивчається, її культурні пам'ятки. Ознайомчі туристичні поїздки по своїй країні і за кордоном, освітній туризм і екотуризм. Навчально-трудова сфера. Сучасний світ професій, ринок праці і проблеми вибору майбутньої сфери трудової і професійної діяльності, плани на найближче майбутнє. Філологія як сфера професійної діяльності (літератор, перекладач, лінгвіст, викладач мови, бібліотекар) [25].

У 11 класах реальною стає профільна орієнтація ліцеїстів засобами англійської мови. На даному ступені мовного розвитку в учнів ліцеїв спостерігаються також значні вікові та індивідуальні відмінності, які повинні враховуватися як при відборі змісту, так і у використанні прийомів навчання.

До завершення навчання в ліцеї планується досягнення учнями загальноєвропейського допорогового рівня підготовки з іноземної мови (англійської) (рівень В-2). Результати навчання англійської мови в 10-11 класах викладені в розділі «Вимоги до рівня підготовки випускників», який повністю відповідає компоненту державного стандарту основної загальної освіти. Вимоги спрямовані на реалізацію діяльнісного, особистісно-орієнтованого, комунікативно-когнітивного та соціокультурного підходів; освоєння учнями інтелектуальної та практичної діяльності; оволодіння знаннями і вміннями, затребуваними в повсякденному житті і значущими для соціальної адаптації особистості, її прилучення до цінностей світової культури [26, с.103].

Навчально-методичні комплекси складаються з шести блоків (units), кожен з яких вибудовується навколо певної навчальної ситуації і включає в себе матеріали як з відповідних розділів підручників, робочих зошитів, так і книг для читання і лексико-граматичних практикумів [25].

Навчання в ліцеї містить в собі країнознавчий матеріал, що значно розширюється і набуває не тільки інформаційного, але і навчального характеру, багато текстів, призначених для читання, містять в собі країнознавчу інформацію [28, с.76]. Учні знайомляться з такими аспектами життя англомовних країн та України:

- 1) з рідною країною, її географією, природними умовами, містами, пам'ятками, культурою;
- 2) з країнами, що вивчається, їх історією, географією, великими містами, пам'ятками, традиціями і звичаями, культурою, образом життя;
- 3) з системою шкільної освіти в країнах мови, що вивчається;
- 4) з проблемами екології та охорони навколишнього середовища, особливостями флори і фауни окремих країн;
- 5) з елементами англомовного фольклору, що включає пісні, прислів'я та приказки, скоромовки, дитячі вірші [27, с.53].

Отже, іноземна мова є найважливішим засобом спілкування, без якого неможливі існування та розвиток людського суспільства, її метою є формування в учня мовленнєвої культури, соціокультурної компетентності, естетичних смаків, гуманістичного світогляду і, найголовніше, розвиток особистості учня. Навчання англійської мови у ліцеї охоплює два етапи – 10 класи та 11 класи. Результатом навчання англійської мови в ліцеї має стати оволодіння учнями мовою на загальноєвропейському рівні В-2. Навчально-методичний комплекс з англійської мови складається з блоків, кожен з яких включає матеріали підручників, робочих зошитів, книг для читання, граматичних практикумів. Із компонентів змісту навчання можна виділити мовний і мовленнєвий матеріал; сфери спілкування, теми, ситуації; знання, навички та вміння мовлення.

1.2. Зміст поняття «соціокультурна компетентність»

Термін «соціокультурна компетентність» останнім часом стає одним з найпоширеніших у професійно-методичній літературі. Сучасні автори вкладають в нього різний зміст, що призводить до численних визначень даного поняття. Соціокультурна компетентність розглядалася в дослідженнях О. Воробйової, Т. Астафурової, М. Богатирьової, М. Меркулової, Н. Пирхавки, Р. Масликової, О. Коломиної, М. Пушкової, О. Почтаревої, О. Полякової, Ю. Костюшиної та ін. [6, с.9].

Соціокультурна компетентність розглядається як комплексна характеристика особистості, що виявляється в процесі її діяльності. Потреба її формування в цілісному педагогічному процесі зумовлюється низкою підстав: реалізацією освітнього стандарту, згідно з яким учні повинні освоїти «основні цінності і досягнення національної і світової культури»; фундаментальні наукові ідеї і факти, що визначають загальні світоглядні позиції особистості; академічні дослідження, що актуалізують потребу створення умов, що забезпечують соціалізацію, інтелектуальний і загальнокультурний розвиток учнів, формування їх соціальної та функціональної грамотності [30, с.375].

Метою і завданням освіти є виховання «людини культури» за допомогою гармонізації змісту основних обумовлених фізіологічним розвитком ступенів соціокультурного розвитку дитини.

При розробці феноменологічних основ соціокультурної компетентності увага акцентується на таких позиціях:

- компетентності соціального буття і взаємодії з соціумом особистості розглядаються у всеоб'ємному понятті «соціальний індивід»;

- соціокультурна компетентність у своєму понятійному змісті охоплює знання того, що визначається в міжособистісній взаємодії, і того, як даний зміст реалізується за допомогою засобів і способів спілкування;

- соціокультурна компетентність має багатокomпонентний склад;

- соціокультурна компетентність має вікову специфіку і динаміку.

Оснoву соціокультурної компетентності утворюють відомості про соціальну культуру суспільства, правила і способи поведінки в ньому. Для ліцеїста соціум, суспільство представлені широким (світ, країна) і вузьким (сім'я, школа, двір) оточенням. Його соціокультурна компетентність визначається тим, якою мірою він поінформований про той чи інший факт суспільного життя. Йдеться не стільки про знання, світ, країну, регіон, їх особливості, соціальні інститути, представлених в них школі, сім'ї, але також про особливості взаємин людей, про традиції, норми і правила поведінки [32, с.161]. Тому одним із значущих способів формування соціокультурної компетентності ми вважаємо формування у ліцеїстів знань про соціальну культуру, специфіку її проявів, способи поведінки і взаємодії в кожній з цих ситуацій. Соціокультурна компетентність характеризує взаємодію людини з суспільством, іншими людьми, дозволяє їм адекватно виконувати норми і правила життя в соціумі.

Психолого-педагогічні аспекти соціокультурної компетентності розкриті в низці досліджень, які відзначають ряд її суттєвих ознак: психологічна рухливість і комунікабельність особистості, соціальна адаптивність і культурна толерантність (А. Флієр), вміння сприймати суспільний контекст вчинків (Я. Багдасар'ян, Р. Паніна), підготовленість до соціокультурної діяльності, певні ціннісні орієнтації індивіда,

рішучість до ведення діалогу (О. Садохін) [16, с.5], вміння людини адаптуватися та інтегруватися в суспільство.

У культурологічних дослідженнях соціокультурна компетентність трактується як здатність індивіда, необхідна для своєчасного вирішення суспільно значущих завдань в соціокультурному контексті, а також як підготовленість і здатність учасників комунікації до ведення розмови на опорі знань особистісної культури і культури партнера (А. Флієр, О. Астаф'єва, О. Захарова, О. Садохін, О. Карпухін) [13, с.27].

У ході деталізації сутнісних рис соціокультурної компетентності доцільно звернення до її функцій. У дослідженнях О. Почтаревої наголошується, що, по-перше, соціокультурна компетентність актуалізується в ситуаціях соціального впливу серед групової спільності. По-друге, соціокультурна компетентність проявляється в самовідторгнення індивіда з культурними зразками і стереотипами в ході внутрішньокультурної соціалізації [11, с.20]. На думку О. Почтаревої, соціокультурна компетентність представляється сукупністю соціальних ролей, норм і правил групи, ціннісних орієнтацій, культурних зразків поведінки, розуміння свого “Я” з позицій цих культурних характеристик, які заохочуються в даному соціумі. Дослідниця підкреслює, що соціальний і культурний складові соціокультурної компетентності характеризуються комплементарністю [9, с.37].

Проведений нами аналіз соціологічних, психічних, педагогічних досліджень дозволяє виділити чотири смислових позиції соціокультурної компетентності, яка є:

- відображенням соціального замовлення на мінімальну підготовленість молодих громадян для повсякденного життя в навколишньому світі;

- умовою реалізації індивідуальних смислів учнів у навчанні шляхом подолання відчуження від освіти;

- зв'язком теоретичних знань з їх практичним використанням для вирішення конкретних завдань соціальної взаємодії;

- інтегральною характеристикою навчання і засоби організації системного особистісно - і суспільно-значимого освітнього контролю.

У сучасних дослідженнях вивчається не тільки структура соціокультурної компетентності (І. Бім, Н. Дешина, Л. Литвинова, В. Сафонова), а й принципи її формування (С. Грачова, Г. Єлізарова, Л. Литвинова, І. Лупач, В. Сафонова), а також зміст (А. Гусєва, І. Лупач, Є. Смирнова та ін.), методи і прийоми навчання в соціокультурному аспекті (О. Бондаренко, Г. Воробйов, М. Корочкіна, Д. Мельникова, Н. Мішатіна, С. Могильцев, І. Смолянинова та ін.) [10, с.28].

У ряді психологічних досліджень неоднозначно вирішується питання про структуру соціокультурної компетентності. Багато авторів в якості її складових розглядають наявні конкретні знання і вміння (А. Гусєва, П. Сисоєв). У дослідженнях І. Ярцева, Т. Жукова, Л. Риченкова в якості таких визначаються: когнітивний (знання своєї культури); аксіологічний (цінності культури); концептуальний (знання про професійну, соціокультурну діяльність, культурно-фонові знання); емоційно-моральний (соціокультурна свідомість і соціокультурна відповідальність особистості); комунікативний (техніка і прийоми вербального і невербального спілкування); оціночно-рефлексивний (самостійність, рефлексія, самооцінка); особистісно-операційний (навички спілкування, вміння організувати діалог культур); діяльнісний (мотивація, рефлексія і креативність) компоненти [15, с.107].

У структуру соціокультурної компетентності Н. Муравйова включає такі елементи:

- когнітивно-інформаційний (відомості про культуру своєї країни і країни мови, що вивчається, здатність і вміння отримувати і користуватися інформацією);

- сенсо-аксіологічний (усвідомлене ставлення до інформації, сприйняття, толерантність, ціннісне звернення до культури, мотивація, рефлексія);

- комунікативно-діяльнісний (навик і готовність вступати в комунікацію, знання технік, методів і прийомів спілкування, самостійність, креативність, соціальна мобільність).

Отже, соціокультурна компетентність відображає не тільки соціокультурні знання і вміння, а й ціннісні орієнтири, що задають сенс соціальної комунікації [7, с.143]. Людина, яка знаходиться в процесі активного осмислення можливостей інформаційного суспільства, отримує конкретний культурний досвід в якому значиму роль відіграє смисловий аспект.

Н. Муравйова, спираючись на культурологічний підхід, особливо відзначає значимість формування цінного ставлення особистості до навколишнього світу як початком для «входження» в культуру, необхідність організації такої освітньої діяльності і середовища, які забезпечували б формування індивіда в контексті загальнолюдської культури з урахуванням певних культурних умов життєдіяльності особистості. Вона вважає, що складовою соціокультурної компетентності в умовах сучасного суспільства може виступати смисловий досвід учнів [7, с.144]. Формування і розвиток соціокультурної компетентності, на думку Н. Муравйової, ефективно в тому випадку, коли «навчається не тільки отримує і використовує інформацію, а пропускає її через власні культурні норми і цінності, витягує при цьому конкретний сенс, який реалізується у вигляді вміння діяти».

У структурі соціокультурної компетентності Н. Муравйова особливо відзначає значення поетапного освоєння соціокультурної інформації і перетворення її в індивідуальний досвід: сприйняття інформації (актуалізація суб'єктивного досвіду); розуміння інформації (з'єднання свідомості і соціокультурного досвіду); вкладення освоєного досвіду в продуктивні форми своєї діяльності (реалізація ціннісно-сміслової позиції у творчій діяльності); оцінювання, зіставлення зі своїм досвідом (інтерпретація, вироблення особистісно-ціннісної позиції) [7, с. 143]. Даний компонентний склад соціокультурної компетентності повинен бути початком для побудови психолого-педагогічної моделі формування та розвитку компетентності.

Необхідно підкреслити, що цей набір сам по собі не забезпечує соціокультурної поведінки. Соціокультурну компетентність ми розглядаємо ширше набору знань і умінь, а саме, як можливість встановлювати зв'язки між знаннями і ситуацією, як здатність виявляти проблему, знаходити адекватний спосіб її вирішення [38, с. 14].

Соціокультурна компетентність не може сформуватися без наявності у ліцеїста особистісних утворень, що сприяють соціокультурної адаптації. Тому в освітньому процесі доцільно застосування таких технологій, які дозволяють учням «пропускати через себе» або «привласнювати собі» культурні норми і цінності в різних видах діяльності.

Структурно соціокультурна компетентність учнів у нашому дослідженні представлена такими компетентностями: інформаційною, мотиваційною, комунікативною, операційно-діяльнісною, рефлексивною [4, с.62]. Вони забезпечуються наявністю таких компонентів:

1. Знань про особливості національної та загальнолюдської культури, про духовно-моральні основи життя окремих народів, людини

і людства, про культурні цінності сімейних, суспільних явищ і традицій, про роль науки і релігії в житті індивіда, їх вплив на світ [22, с.59].

2. Інтересу до різних видів соціальної культури і потреби в діалоговій взаємодії, в позитивній, емоційній атмосфері спілкування.

3. Способів комунікації, відповідних нормативам певної культурної традиції, умінь застосовувати норми і правила, що регулюють позитивні соціальні відносини в колективі.

4. Рефлексивних, аналітичних і прогностичних умінь, що забезпечують можливість оцінювати власну поведінку і ситуації взаємодії з іншими людьми, мікроклімат в колективі з позиції норм соціальної культури.

5. Суспільно значущих мотивів спільної діяльності. Аналіз сучасної ситуації розвитку системи вітчизняної освіти дозволяє позначити проблему вивчення соціокультурної компетентності як одну з найбільш актуальних в контексті соціалізації особистості. Необхідність конкретизації сутності та складу соціокультурної компетентності продиктована цільовими орієнтирами її формування в освітній практиці. Багатоаспектність її вивчення дозволяє судити про неоднозначність смислових характеристик і різноманітності підходів до її розуміння в умовах сучасного полі-парадигмального освітнього простору [31, с.38].

Отже, у нашому дослідженні, що розробляється в контексті культурологічної парадигми освіти, соціокультурна компетентність розглядається як інтегральна характеристика особистості, котра виявляється в наявності знань в області різних видів соціальної культури (морально-етичної, гендерної, національної, правової, конфесійної); інтересу до її вивчення; готовності до взаємодії з людьми в різних життєвих ситуаціях відповідно до її цінностями; соціально значущих мотивів поведінки; адекватної оцінки міжособистісного спілкування.

У форматі вирішення завдань нашого дослідження соціокультурна компетентність розглядається як інтегративне особистісне утворення, в структуру якого входить низка компетентностей (інформаційна, мотиваційна, комунікативна, операційно-діяльнісна, рефлексивна).

1.3. Засоби формування соціокультурної компетентності на уроках англійської мови

Соціокультурна освіта – новий аспект у викладанні шкільних предметів, і пов'язаний він з необхідністю формування соціокультурної компетентності, що знайшло вираження в преамбулі до останнього варіанту Державного освітнього стандарту. Соціокультурний підхід визначає стратегію вивчення мови крізь призму національної культури. Під соціокультурною компетентністю розуміють не просто володіння інформацією про безпосередній зв'язок мовної та соціокультурної середовища, а й про взаємозв'язок розвитку мови і суспільства [1].

Соціокультурний компонент змісту навчання іноземних мов має величезний потенціал в плані включення учнів в діалог культур, знайомства з досягненнями національної культури в розвитку загальнолюдської культури. Він входить в зміст національної культури. Так, наприклад, на уроках з лінгвокраїнознавства, учні знайомляться з географічним положенням Великобританії, її суспільним устроєм, вивчають культуру англійських країн [2, с.86].

Практично-орієнтоване навчання в ліцеях, що міжкультурні контакти викликають у учнів певні труднощі через недостатнє володіння основними правилами і нормами міжособистісного спілкування, психологічної невідповідності до самого факту міжкультурного спілкування в середовищі функціонування досліджуваної іноземної мови.

Уміння подолати ці труднощі є складовою частиною єдиної комплексної задачі мовної підготовки учнів – розвитку соціокультурної компетентності.

Формування соціокультурної компетентності може відбуватися через впізнавання символів іншої культури. Також цьому сприяє робота з реаліями на уроках іноземної мови, вивчення моделей поведінки в повсякденному житті, вивчення зразків поведінки в певних соціальних ситуаціях, вивчення моделі спілкування і аналіз поглядів і цінностей властивих іншій культурі [22, с.167].

Розглянемо докладніше кожен із способів:

1. Впізнавання символів культури. Проживаючи в певній країні ми постійно стикаємося з зображеннями і символами, які увійшли в наші пісні, стали частиною традиції, зображується на картинах і так далі. Це зображення символів включає в себе знаменитих людей тієї чи іншої культури, споруди архітектури, особливості ландшафту. При роботі з символами важливо не тільки познайомити учнів з відомими зображеннями і символами, а допомогти їм дізнаватися і порівнювати зображення символів з різних культур з рідною.

2. Робота з реаліями. Кожнен викладач знайом з таким поняттям як реалі. Це фізичні об'єкти, наприклад листівки, фотографії, зображення і символи, що можуть бути присутніми навіть в текстах текстів пісень. Знайомство з реаліями допоможе учням краще пізнати іншу культуру.

3. Вивчення моделі поведінки в повсякденному житті. В кожній культурі представлені свої моделі поведінки, використовані в повсякденному житті. Зі збільшенням числа людей мають можливість подорожувати, працювати і вчитися в англійських країнах, зростає і необхідність вивчення способу життя людей в цих країн [31, с.39].

4. Вивчення зразків поведінки в певних соціальних ситуаціях. При викладанні англійської мови як іноземної, велику увагу слід

приділяти особливостям поведінки, що носії мови говорять і роблять певних і соціальних ситуаціях.

5. Вивчення моделей спілкування. Для здійснення успішної міжкультурної комунікації важливо не тільки вільне володіння усною мовою, а й знання культури. Для того щоб успішно здійснювати комунікацію англійською мовою, учням потрібно більше, ніж просто знання граматики. Учні повинні також мати уявлення про зразки вербального і невербального спілкування, яка використовує носії англійської мови.

Цілеспрямована робота з формування спеціальних контрольних дій і здатності прогнозувати не тільки свої дії, але і партнера по спілкуванню сприяють формуванню системних соціокультурних знань і розвитку культурно-мовної інтуїції [21, с.30].

У ході роботи з формування соціокультурної компетентності для уроку повинні бути підібрані актуальні і автентичні тексти для аудіювання та читання. Ці тексти мають велику пізнавальну і лінгвокраїнознавчу цінність. Учитель використовує – ілюстративний матеріал для розкриття змісту пропонованих текстів (карти, меню, рекламні проспекти, розклад руху транспорту, предмети з повсякденного життя – чеки, проїзні квитки, етикетки на товарах, поштові марки, грошові одиниці і т.д.). Такі тексти і ілюструють їх прагматичні матеріали сприяють реалізації на уроках важливих принципів навчання нерідній мові (комунікативність, наочність, новизна і функціональність) [19, с.15].

У процесі навчання читання художньої літератури на заняттях з англійської мови з метою розвитку соціокультурної компетентності, учні отримують обов'язковий обсяг мовних знань про естетику, художній культурі, мистецтві, про життя і творчість видатних класичних і сучасних митців [6, с.92]. Фольклор, представлений у вигляді прислів'їв

і приказок, також є значущим засобом формування соціокультурної компетентності. За допомогою цих коротких висловів учень може поглибитися в життя народу, котрий придумав його, побачити побут людей, що існували кілька років тому; він може провести порівняльний аналіз своєї культури з культурою мови, що вивчається. Як відомо, багато прислів'я і приказки знаходять свої еквіваленти в інших мовах, але сенс виражений іншими словами, більш зрозумілими народу даної країни. Звичайно, народна мудрість інтернаціональна, але думка передається різними засобами мови [22, с.97].

Включення вивчення і заучування фразеологізмів, ідіом, загадок, прислів'їв, мотиває учнів. Форми організації роботи з даним матеріалом можуть бути дуже різноманітними, такими, які здатні зацікавити учня будь-якого віку. Крім того, знання фольклору країни досліджуваного мови істотно полегшує спілкування з іноземцями і створює базу для подальшого вивчення мови [5, с.158].

Щоб знайти найактуальнішу соціокультурну інформацію, потрібно використовувати ресурси Інтернету. Потенціал всесвітньої мережі дає прекрасну можливість не тільки знайти необхідні матеріали, але і підвищити ефективність самоосвіти самого вчителя, тому що дозволяє удосконалювати володіння англійською мовою в процесі віртуального спілкування, обмінюватися ідеями та досвідом.

При роботі з Інтернетом використовується можливість копіювання автентичної звукової інформації з мережі, враховуючи при цьому, що текст може містити незнайомі для учнів слова, які важко зрозуміти навіть з контексту, така лексика часто носить соціокультурне забарвлення. При роботі з аудіофайлами така лексика виписується учителем на дошку для зорової опори і учнями в словники, об'єднується в словосполучення, записується на плівку, відтворюється для впізнавання і відпрацювання правильної вимови [26, с.285].

Тексти багатьох Інтернет-ресурсів можуть служити додатковим матеріалом при вивченні окремих тем, бути свіжим джерелом інформації. Лише в соціальних мережах школяр, який не має можливості побувати в країні, може зробити це віртуально. Величезні комунікаційні можливості глобальної мережі дають повну свободу спілкування з реальними носіями будь-якої мови, в тому числі і голосового при наявності технічних можливостей. Навчальні програми нового покоління, що застосовуються автором досвіду на уроках англійської мови, дозволяють максимально використовувати можливості гіпермедіа й Інтернету для розвитку соціокультурної компетентності учнів поза мовного середовища [28, с.71].

Далі слід звернути увагу на мовний етикет, оскільки він є вираженням культури мовлення. Мовний етикет в англійськомовних країнах відрізняється від нашого рідного етикету і з цієї причини його вивченню приділяється чимало часу на уроках іноземної мови. Основними видами діяльності при відпрацюванні мовного етикету є діалоги, рольові ігри та дискусії. Тут особливо добре закріплюються використання кліше, стійких фраз і фразеологічних зворотів.

У роботі з формування соціокультурної компетентності в рамках шкільного предмета «Іноземна мова» учитель творчо поєднує різні засоби і методи, використовує різні види вправ, і приділяє належну увагу різним видам мовної діяльності. На сучасному етапі розвитку науки у формуванні соціокультурної компетентності все більші можливості надаватимуть мультимедійні засоби: інтерактивні можливості веб-форумів, відео- і телефонних конференцій, он-лайн дискусій, Інтернет-проекти, електронне листування і чати з представниками країни, мова якої вивчається [31, с.38].

Одним із прийомів навчання невербальним компонентам спілкування є рольова гра. Розуміння приходить безпосередньо через

рольове виконання образів, що відрізняються невербальною поведінкою від носіїв мови в рідній культурі. Бо, тільки побувавши в ролі американця чи англійця, можна навчитися розуміти їх поведінку в конкретній життєвій ситуації [27, с.56]. Наведемо деякі приклади вправ:

- студентам пропонується за заданим зразком визначити, які емоції відчувають герої на картинках;
- уявити себе носіями мови і згадати, які жести притаманні їх культурі;
- порівняти пози в рідній культурі і культурі носіїв мови;
- визначити допустима відстань між співрозмовниками, межі якого теж різняться в різних культурах;
- ознайомитися з варіантами зустрічі гостей будинку, їх розміщення за столом, а також з різними варіантами вербального і невербального спілкування в громадських місцях.

Для рольової гри вибирається ситуація, адекватна реальній. Гру слід ретельно підготувати, продумати з точки зору змісту і форми. Важливо переконати студентів добре виконувати свої ролі, оскільки тоді їх мова буде звучати природно і переконливо.

Рольові ігри сприяють підвищенню якості навчання, залучають студентів в передбачувані реальні обставини, сприяють формуванню навичок міжкультурної взаємодії, виховують культуру спілкування, розширюють кругозір за допомогою знайомства з історією та традиціями країни [28, с.50].

Отже, процес формування соціальнокультурної компетентності учнів ліцеїв на уроках англійської мови передбачає застосування низки засобів: автентичних текстів (адаптованих і неадаптованих), текстів художньої літератури, відеоматеріалів, мультимедійних навчальних програм, Інтернет-ресурсів, фольклору (прислів'їв, приказок, загадок,

ідіом). Акцент у роботі з цими засобами навчання робиться на 3 види національно-маркованих лексичних одиниць: фонову лексику, конотативну лексику та реалії.

РОЗДІЛ 2

ПРАКТИКА ФОРМУВАННЯ АНГЛІЙСЬКОМОВНОЇ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЛІЦЕЇСТІВ

2.1. Формування соціокультурної компетентності учнів 10 класів під час навчання говоріння

Формування соціокультурної компетентності учнів ліцеїв – це навчання культури країни мови, що вивчається, залучення до іншого образу свідомості та іншої картини світу. Навчання культури повинно будуватися таким чином, щоб в кінцевому результаті відбулося розуміння та усвідомлення іншої культури через призму своєї (рідної).

Для реалізації системи роботи з ефективного формування соціокультурної компетентності учнів використовуються різні традиційні і нові засоби формування соціокультурної компетентності [22, с.146].

Необхідно підкреслити, що формування соціокультурної компетентності на уроці можливе лише з використанням необхідних засобів і в певних умовах, інакше кажучи, в певній середовищі. У нашому випадку це мовне середовище. Саме мовне середовище – основний засіб і умова навчання. В школі навчання здійснюється за межами природного мовного середовища, тому завдання вчителя максимально точно моделювати мовну середу всіма доступними способами [17, с.60].

У даному дослідженні нами розроблено систему вправ на матеріалі спеціально відібраних англомовних джерел з такої тематики: «Мода у Англії», «Великобританія», «Кіно», «Музика», «Традиції», «Свята» [25].

Система вправ складається з двох підсистем – це вправи для формування структурно-орієнтовного компонента та

лінгвокраїнознавчого компонента. Підсистема вправ для формування структурно-орієнтовного компонента складається з таких етапів: ознайомлювальний та орієнтований. Підсистема вправ для формування лінгвокраїнознавчого компонента складається з змістопізнавального, інтерпретаційного та лінгвопізнавального етапів.

Наведемо приклади вправ для формування соціокультурної компетентності при навчанні говоріння на матеріалі теми «*Fashion in the UK*», «*Great Britain*», «*Movies*»[41, с. 5].

Вправа 1.

Мета: формувати навички усного мовлення; підготувати учнів до роботи над відеоматеріалом.

Тип вправи: репродуктивна, усна, комунікативна.

Тип виконання: усно.

Інструкція: *Task 1. Discuss the questions.*

1. *How many pairs of jeans do you have?*
2. *Where were your jeans made?*
3. *Which styles and colours do you like best? Why?*

Task 2. Put the adjectives describing jeans under the appropriate heading. Use a dictionary if necessary.

<i>second-hand distressed vintage immaculate pristine</i>

<i>New/Good condition</i>	<i>Old/Bad condition</i>
	<i>destroyed</i>

Task 3. After watching the video, discuss the questions.

1. *Where are they made?*
2. *Why are they made?*
3. *How are they made?*
4. *Why do you think people pay more for distressed jeans than normal jeans?*

5. *Do you agree that 'destroying denim is all about pretending that you've been through something that you haven't'?*
6. *How does the presenter react to his jeans being distressed?*
7. *How does the presenter sum up the difference between young people's and old people's attitude to jeans?*

Вправа 2.

Мета: формувати навички усного мовлення; перевірити знання учнів про Великобританію.

Тип вправи: репродуктивна, усна, комунікативна.

Тип виконання: усно

Інструкція: *Task 1. Find the names of five countries on the map (рис. 2.1.).*

Рис. 2.1. The United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland

Task 2. Answer the following questions.

- a) *Which countries are you going to visit?*
- b) *Are there four countries in your trip?*
- c) *Do you like this journey or not?*

Вправа 3.

Мета: формувати навички та вміння в оволодінні діалогічними єдностями.

Тип вправи: рецептивно-репродуктивна, усна, комунікативна.

Тип виконання: усно.

Інструкція: *Task 1. Imagine that you visited Great Britain some time ago. Describe your journey and what you saw.*

An Example:

Andy: Danny, how was your trip to Great Britain?

Danny: Wonderful! It was great experience for me.

A: Were you there just for sightseeing or for studying?

D: Both options are correct. It was my first time there, so I wanted to see as many sights as possible. And, it was an educational exchange, so I got to attend one British school with my penfriend.

A: Which part of Great Britain did you live in?

D: I lived in Southampton - a city on the south coast of England. It's the largest city in Hampshire county. I liked this place very much. First of all, the weather was fantastic, while I was there. It was sunny and warm almost every day. Secondly, I got to see many notable buildings, such as the Tudor House, the Mayflower Theatre, the National Oceanography Center, etc.

A: Is Southampton far from London?

D: No, it's just two hours away by bus.

A: Did you go there? What did you see in London?

D: Of course. First of all, we visited the Trafalgar Square and saw the Nelson's Column on it. Secondly, we were at the Piccadilly Circus. It's now one of my favourite parts of London. It is especially beautiful at night, when it is richly illuminated. I took many pictures of it.

A: Sounds interesting. I wish I could go there sometime too.

Вправа 4.

Мета вправи: навчити учнів ідентифікувати слова-реалії.

Тип вправи: рецептино-продуктивна, усна, некомунікативна.

Тип виконання: усно.

Інструкція: *You've got a 14-year-old sister, a keen movie-goer. She is going to Great Britain. Read the dictionary article taken from Oxford Guide to British and American Culture. While reading it pay your attention to the British film certificates. Then read the sentences taken from the British newspapers and underline the categories that the films are granted. Explain to your sister which films she may see in British cinemas and which films she may not see* (Додаток Б).

Використання на уроках рольових ігор також сприяє розвитку соціокультурної та комунікативної компетентностей. Рольова гра – ще один своєрідний навчальний прийом, при якому навчається повинен вільно говорити в рамках заданих обставин, виступаючи в ролі одного з учасників іншомовного спілкування. Обов'язковим елементом ігор є вирішення проблемної ситуації[18, с.60]. Тут ми можемо виділити три етапи.

1 етап. Підготовчий етап в класі передбачає вступну бесіду, в який я знайомлю учнів з рольовою ситуацією і з лексикою рольової гри. Підготовка будинку включає читання текстів, статей з проблеми. Рольові ігри можуть проводитися в парах, в підгрупах і в цілій групі.

2 етап. При проведенні гри в парах можна використовувати анкети, які учні повинні заповнити, задаючи один одному питання. Рольові ігри в підгрупах можуть проводитися по-різному. Багато авторів вважають, що все підгрупи повинні грати одночасно, а викладач контролює їх роботу, переходячи від однієї підгрупи до іншої. Але допускається й інший варіант, коли підгрупи грають по-черзі: одна підгрупа грає, а інші слухають і оцінюють для того, щоб взяти участь в подальшому обговоренні. Іноді робота в підгрупах може бути першою

сходінкою до проведення рольових ігор на більш високому рівні, коли всі учасники розігрують дискусії, «круглі столи» та ін. [21, с.25].

Заслужують на увагу і так звані «рольові карти». Кожен учасник отримує картку, одна її сторона однакова для всіх, вона містить інформацію про рольової ситуації, про проблему, яку треба вирішити. Зворотний бік картки містить інформацію про дану діючу особу, вказує можливу лінію його поведінки.

У ході гри потрібно спостерігати за учасниками, та відмічати помилки, але не переривати гру з метою їх виправлення. Це дуже важливо, тому що страх зробити помилку сковує учнів і суперечить природної комунікації [19, с.14].

3 етап. Після проведення гри потрібно проаналізувати її хід, відзначити найбільш вдалі і невдалі моменти, і провести роботу над типовими помилками. Після гри зазвичай дається завдання, пов'язане з змістом гри.

Вправа 5.

Мета: формувати навички говоріння.

Тип вправи: репродуктивна, усна, комунікативна.

Тип виконання: усно.

Інструкція: *Task 1. The family council discusses the issue of a vacation trip. The father of the family reports that the family can go to the UK. Family members: grandmother, mother, daughter and son. Each of the participants of the game expresses his opinion about this trip, uses maps, photos and offers travel routes of the Petrov family. Game participants must choose a route, a way to travel. The message of each family member is made depending on its characteristics and inclinations, which are described on the role cards:*

1. Grandmother doesn't like traveling by plane and by car. But she likes traveling because of delicious food. Granny can use the following words and word combinations: I'm afraid; so cold; tasty; rainy; expensive;

aircrash; carcrash; carsick; airsick; homesick; I don't know English well enough.

2. Ann likes traveling by ship. She also likes different kinds of entertainment. She plays tennis well. Ann can use the following words and word combinations: new friends; entertainment; tasty food; restaurant; shopping; tennis court; museums; art galleries.

3. Mother wants to know more about history, traditions of British people. Mother can use the following words and word combinations: I suppose; customs; traditions; old provincial towns; ancient castles; museums; art galleries.

4. Boris is a fan of the English group "The Beatles". He wants to visit the native country of this group. He dreams of getting education in England. He is also a good sportsman. Boris can use following words: Legendary; Liverpool; cultural; museums; yachting; football; old universities.

5. Father tries to understand the interests and the wishes of everybody in his family. He can't decide what means of traveling to choose and how to plan the holiday. he asks questions.

Отже, вирішуючи ту чи іншу ціннісне завдання, учень на несвідомому рівні керується вже сформованими ціннісними знаннями, набуваючи в процесі нові знання про себе і про своє моральне і моральному змісті. Можна зробити висновок про те, що вивчення соціокультурного матеріалу при навчанні говоріння підвищує духовно-моральну культуру, розвиває логічне мислення, розширює кругозір, учить бути толерантним і відкритим всьому новому.

2.2. Соціокультурний компонент навчання читання учнів ліцеїв

При відборі автентичних текстів для читання необхідно враховувати не тільки інтереси і потреби учнів, новизну і практичну

значущість змісту, але також не можна забувати про труднощі, з якими учні можуть зіткнутися при читанні. Однак при грамотно підібраних автентичних текстах і методично правильно організованій роботі з ними, з урахуванням рівня мовної підготовки учнів можна використовувати різні типи автентичних текстів на різних етапах навчання [20, с.97].

Під видами читання прийнято розуміти набір операцій, обумовлених метою читання і характеризуються специфічним поєднанням прийомів смислової і перцептивної переробки матеріалу, сприйманого зорово.

Залежно від комунікативних потреб і за ступенем проникнення в зміст тексту у вітчизняній методиці виділяють наступні види читання:

- аналітичне;
- вивчаюче;
- ознайомлювальне;
- просмотровое;
- пошукове [27, с.81].

Оскільки просмотровое і пошукове за багатьма характеристиками збігаються, в практиці навчання їх, як правило, приймають за один вид, називаючи пошуково-переглядним.

У 10-11 класах використовуються зазначені для попередніх класів тексти, а також інструкції, публікації в періодиці країнознавчого характеру.

Навчальні матеріали мають особливе значення при навчанні читання, так як від їх характеру залежить, буде читання проходити як мовна діяльність учня. Пропонована тематика в підручниках англійської мови та лексика, відібрана відповідно до вікових особливостей учнів, їхніх інтересів та потреб, знаходить своє відображення в текстах лінгвокраїнознавчого та соціокультурного плану, які становлять більшу частину текстового матеріалу для вивчення [19, с.14]. Тексти представляють такі відомості:

- про географічне положення країни мови, що вивчається,
- про політичний устрій,
- про національні особливості характеру британців і т. п.

Тому до навчальних текстів для читання пред'являються особливі вимоги, основні з яких наступні:

1. Виховна цінність текстів, їх моральний потенціал – в якій мірі тексти сприяють вихованню учнів в широкому сенсі цього слова і формуванню морально-етичних норм.

2. Пізнавальна цінність текстів і науковість їх змісту. Тексти повинні включати фактичний матеріал про країну і народ, мова якого вивчається, а також відомості з найрізноманітніших галузей людських знань (науково-популярні тексти).

3. Відповідність змісту текстів віком та інтересами учнів. Зміст текстів має бути значимо в очах учнів тієї чи іншої вікової групи, має відповідати рівню їх інтелектуального розвитку та відповідати їх пізнавальним і емоційним інтересам [22, с.103].

4. Правильність співвідношення нового і відомого. З психології відомо, що однією з умов залучення уваги до об'єкту є така ступінь його новизни, при якій поряд з новими елементами є і елементи, що виявляються для учнів в якійсь мірі знайомими.

5. Міра доступності текстів. Цікавий текст, що містить непереборні труднощі, втрачає в очах учнів всяку привабливість. На думку Г. Рогової, на початковому етапі і особливо на першому році вивчення іноземної мови навчання читання доцільно здійснювати на лексико-граматичному матеріалі, попередньо засвоєному усно. Тексти можуть містити і незнайомі слова, про значення яких можна здогадатися або які дані в посторінкових виносках.

6. Планомірне наростання обсягу тексту. Навчальні тексти можуть бути різної довжини: від одного слова до кількох десятків сторінок в книзі для домашнього читання. І ті, і інші важливі і повинні бути

включені в навчальний процес [22, с.99]. Короткі тексти (одне слово, написане на вхідних дверей або перед входом на чужу територію, коротка записка перед розкладом або на двері вашого будинку, реклама, оголошення) передають певну, часом надзвичайно важливу інформацію. Тому слід вчити учнів правильно читати і витягувати необхідну інформацію з подібних текстів [24, с.32].

Наведемо приклади вправ для формування соціальнокультурної компетентності при навчанні читання текстів матеріалі теми “*The Underground*”.

Вправа 6.

Мета: формування соціокультурних знань, уміння оперувати знаннями, які стосуються географічних, політичних реалій країни мови, що вивчається[43, с. 7].

Тип вправи: рецептивна, письмова, некомунікативна.

Тип виконання: письмово.

Інструкція: *Task 1. Read the article and think about of the best title*

UNITED STATES METRO BOSTON

Federal officials are taking action after statistics showed that marijuana use among teen drivers is becoming as common as drunk driving. In a 2005 national survey, a car was the second most common place where teens smoke marijuana. Last year 750,000 16 and 17-year-old drivers around the country admitted driving after taking drugs. This dangerous trend has promoted the US Office of National Drug Control Policy to partner with driving schools, youth organization and health agencies to solve the problem.

Task 2. Match the words with proper definitions

FINLAND METRO HELSINKI EXPLOSION AT THE NATIONAL MUSEUM

A heavy explosion shook the Finish National Museum in Helsinki last Monday evening. Lots of valuable exhibitions were severely damaged. Luckily the museum is closed on Mondays, so there were no casualties. The repairing

of the collection will take years. It is supposed that because of the freezing weather (-20 Celsius) the ventilation system froze and the methane gas from the sewer was spewed into a small closet. A sparkle from the electric box located in the closet led to the ignition of the methane provoking the explosion.

1 explosion 2 exhibitions 3 collection 4 casualty

a) a group of things

b) an occasion when something bursts with a lot of force and a loud noise

c) someone who is injured or killed in an accident or military action

d) a public show where art or other interesting things are put so that people can go and look at them.

При роботі з текстом виділяються три основні етапи: дотекстовий, текстовий, післятекстовий [6, с.158]. На етапі антиципації тексту найбільш ефективними вважаємо прийоми: 1) розуміння змісту заголовка; 2) вмотивовані питання; 3) заповнення пропусків, 4) мозковий штурм основна Мета першого етапу – це підготовка учнів до сприйняття художнього тексту в лінгвістичному, соціокультурному і психологічному аспектах. На цих етапах актуалізуються фонові знання студентів для адекватного сприйняття соціокультурних стереотипів і культурно маркованих конотацій ключових слів. Учням пропонується зіставити (знайти аналоги) обговорювані реалії в рідній й іншомовній культурах, ілюструючи їх прикладами з раніше прочитаних літературних творів. Поряд із залученням уваги до мовної форми тексту дотекстовий етап спрямований також на сприйняття його змісту.

Для цього учням пропонуються завдання на прогнозування змісту тексту, що читається і завдання для обговорення прислів'їв, афоризмів і мікротекстів, які перегукуються з основним змістом художнього тексту. Для стимулювання емоційного відгуку учнів і створення сприятливої психологічної атмосфери доцільно, на наш погляд, перед прочитанням

ознайомити студентів з біографією письменника і його творчою діяльністю [32, с.150].

Текстовий етап спрямований на взаємодію учнів з самим текстом художнього твору. Для встановлення контакту з учнями і надання на них інтелектуального і емоційного впливу пропонуються різні способи презентації художнього тексту. Традиційним з них є аудіозапис літературного твору з паралельним візуальним сприйняттям його студентами. Інший спосіб презентації тексту – це пред'явлення тексту без поділу на абзаци або з порушенням їх послідовності, що дозволяє учням самим визначити межі смислових частин, відновити їх логічний зв'язок і послідовність. На цьому етапі увага акцентується на тому, якими засобами реалізується комунікативний намір автора [17, с.61].

Післятекстові етап спрямований на виявлення основних елементів тексту та передбачає обговорення його тем і проблем, у великій мірі співвідносяться з особистим досвідом учнів. На цьому етапі пропонуються завдання на виявлення теми і головної ідеї художнього твору, на передачу сюжету і складання портретних характеристик головних героїв, виявлення і оцінку ключових моментів тексту, стилістичних прийомів.

Вправа 7.

Мета: формування соціокультурних знань про країну вивчаємої мови. Навчити працювати к текстом[45, с.2].

Тип вправи: рецептивно-продуктивна, письмова, некомунікативна.

Тип виконання: письмово.

Інструкція: *Task 1. Read the text, fill in missing information and answer the questions.*

«National Flower of the UK»

Text for student A.

Since United Kingdom is a conglomeration of _____ countries- England, Northern Ireland, Scotland and Wales, it has separate national

flowers for each of these countries. The Tudor Rose also known as an _____ is a traditional heraldic emblem of England.....

1) How many countries are there in the United Kingdom? (four),

2) What is another name of the Tudor Rose? (English Rose).

Text for student B.

Since United Kingdom is a conglomeration of four countries-England, Northern Ireland, Scotland and Wales. The Tudor Rose also known as an English Rose is a traditional heraldic emblem of England.....

Text for student A.

..... The shamrock, a three-leafed old white clover is an unofficial symbol of Northern Ireland. Shamrocks are said to bring good luck and also used as a badge for sports teams, state organizations, and troops abroad from Ireland.....

Text for student B.

..... The _____, a three-leafed old white clover is an unofficial symbol of Northern Ireland. Shamrocks are said to bring _____ and also used as a badge for sports teams, state organizations, and troops abroad from Ireland.....

1) What is the symbol of Northern Ireland? (shamrock)

2) what do shamrocks symbolize? (good luck).

Таким чином, знайомство з культурою країни відбувається шляхом порівняння і постійної оцінки вже наявних знань і понять з знову отриманими, зі знаннями і поняттями про своїй країні. Порівнюючи, учні виділяють спільне і специфічне, що сприяє об'єднанню, розвитку розуміння і доброго ставлення до країни, людей, традицій. На уроках англійської мови використовують такі типи вправ, які сприяють формуванню соціокультурної компетентності: рецептивні, репродуктивні, рецептивно-репродуктивні, продуктивні, рецептивно-продуктивні, комунікативні, умовно-комунікативні, некомунікативні, письмові.

2.3. Соціокультурна складова навчання аудіювання у 10 класі

Навчання аудіювання та розвиток адитивних умінь передбачає поетапне формування рецептивних навичок при роботі з фонетичним, лексичним і граматичним матеріалом, тобто навичок впізнавання і розуміння слів, словосполучень, граматичного оформлення лексичних одиниць різного рівня в словосполученнях, пропозиціях в зв'язкових текстах. Аудитивне вміння – розуміння зв'язного тексту [16, с.5].

Більшість методистів поділяють аудитивні вправи на підготовчі та мовні. Підготовчі спрямовані на подолання окремих труднощів аудіювання і на формування його механізмів. Мовні представляють собою керовану мовну діяльність, оскільки вони забезпечують практику аудіювання на основі комплексного подолання аудитивних труднощів, припускають смислове сприйняття мовного твору в умовах, що наближаються до природного спілкування і реалізації комунікативної функції аудіодеяльності, спрямовані на вдосконалення процесу смислового сприйняття і на досягнення певного рівня розуміння [19, с.16].

Вправи підготовчого характеру деякі методисти називають орієнтовальними, що готують до здійснення власне аудіювання. Це вправи на сприйняття і розпізнавання звуків, звукосполучень, слів, словосполучень, інтонаційного малюнка фрази, граматичних форм слова. Наведемо приклади вправ:

– послухайте слова і підніміть руку (або сигнальну картку), якщо в слові звучить довгий / короткий / глухий / дзвінкий звук;

– прослухайте пропозиції і підніміть руку, коли почуєте питальне речення;

– прослухайте пропозиції і виберіть ті, які відповідають зображенню;

– прослухайте дієслова і назвіть ті, які вжиті в простому минулому часі.

Особливе місце займає вправу в повторенні розширюються синтагм («снігова куля»).

Серед підготовчих важливі вправи на розвиток механізму імовірного прогнозування: Прослухайте початок слів і закінчите їх; Прослухайте початок словосполучень і закінчите їх; Прослухайте слова до аудіотексту і назвіть його тему; Прослухайте заголовок і скажіть, про що піде мова в аудіо тексті [21, с.25].

Слід зазначити, що поділ вправ відповідно до формованими механізмами умовно, оскільки аудіювання – це єдиний, спонтанний процес, в ході якого учні здійснюють всі дії смислової переробки інформації. В цілому підготовчі вправи засновані на усвідомлюваної учнями аналітико синтетичної діяльності, в результаті виконання якої формуються і розвиваються механізми аудіювання [27, с.46].

Мовні вправи часто називають вправами у власне аудіювання, які виконуються на рівні закінченого мовного цілого, тобто розгорнутого тексту:

- Прослухати і зрозуміти, хто або що мається на увазі;
- Озаглавити прослухане;
- Розбити аудіотекст на смислові частини;
- Записати основний зміст у вигляді ключових слів;
- Передати зміст рідною мовою.

Вибір того чи іншого мовної вправи залежить від виду аудіювання (глобальне, селективне, детальне).

Вправа 8.

Мета вправи: розвивати вміння учнів впізнавати образну соціокультурну інформацію [45, с.2].

Тип вправи: рецептивна, усна, некомунікативна.

Тип виконання: усно або письмово.

Інструкція: *Listen to the text about The United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, and do the test afterwards.*

1. *Which one is the official name of the country?*

- a) *England*
- b) *Great Britain*
- c) *The United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland*

2. *What channel separates the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland from the continent?*

- a) *North Channel*
- b) *English Channel*
- c) *St. George's Channel*

3. *What seas is the UK washed by?*

- a) *North Sea*
- b) *Irish Sea*
- c) *Caribbean Sea*

4. *How many countries does the UK consist of?*

- a) 3
- b) 4
- c) 2

5. *Match the country of the UK and its capital:*

- a) *England*
- b) *Wales*
- c) *Northern Ireland*
- d) *Scotland*
- e) *Belfast*

f) *Edinburgh*

g) *London*

h) *Cardiff*

6. *Which is the highest mountain in the UK?*

a) *Cape Horn*

b) *Ben Nevis*

c) *Everest*

7. *What are the most important rivers for the UK?*

a) *the Thames*

b) *the Ohio*

c) *the Severn*

8. *Who rules Britain officially?*

a) *the Queen*

b) *Prime Minister*

c) *the King*

9. *How many chambers does the British Parliament have?*

a) 3

b) 5

c) 2

10. *The capital of the UK is:*

a) *Dublin*

b) *London*

c) *Newcastle*

11. *Who rebuilt St. Paul's Cathedral?*

a) *Edward the Confessor*

b) *Lord Mayor*

c) *Sir Christopher Wren*

12. *What park is the most famous in London?*

a) *Kensington Gardens*

b) *St. Jame's Park*

c) *Hyde Park*

Вправа 9.

Мета вправи: працювати над розвитком умінь діалогічної та монологічної мови за темою та умінь аудіювання [45, с.2].

Тип вправи: рецептивна, усна, комунікативна.

Тип виконання: усно.

Інструкція: *Listen to the text about The United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, and do the test afterwards.*

Paul McCartney was born on June 18, 1942. When he was 13 years old his mother died. The boy and the father felt a terrible loss. Paul was keen on football, but music did not play an important part in his childhood. However, he learnt to compose songs on his piano very quickly. Paul was fond of rock'n'roll and Elvis Presley. One of Paul's first ballads "And I Love Her" is devoted to his girlfriend Jane Asher. It is charming, amazing and very intimate. Paul McCartney is the author of the song "Yesterday", which is still popular".

Учні беруть у нього інтерв'ю. Зразкові питання учнів:

1. *Do you like your profession?*
2. *How long have you been singing?*
3. *Does your profession influence your life?*
4. *What is your favourite song?*
5. *Have you ever had wigs on?*

Після інтерв'ю вчитель перевіряє, чи запам'ятали учні про життя і професійну діяльність групи, і пропонує виконати тест.

Choose the correct answer.

1) *Can you put these names and dates of birth together ?*

John Lennon 1942

Ringo Starr 1943

George Harrison 1940

Paul McCartney 1940

2) *When was the group phenominally popular?*

a) *in the middle and late 1960s;*

b) *in late 1970s;*

c) *in early 1950s;*

3) *What was the first name of the group?*

a) *Johnny and Moondogs;*

b) *The Quarry Men;*

c) *The Beatles;*

d) *The Silver Beatles;*

4) *What was the Beatles' first really big hit?*

a) *"Please Please Me";*

b) *"Imagine";*

c) *"Love Me Do";*

5) *In which year did they have their first hit?*

a) *1970;*

b) *1962;*

c) *1948;*

Which of these is not a Beatles song?

a) *Love Me Do;*

b) *She Loves You;*

c) *Can't Buy Me Love;*

d) *All You Need is Love;*

e) *California Girls;*

7) *To whom did Paul devote the song "And I Love Her"?*

a) *Jane Asher;*

b) *Georgia Brown;*

c) *Madonna;* d) *Linda McCartney;*

8) *What was the name of their first film?*

a) *Across the Universe;*

b) *Magical Mystery Tour;*

c) *A Hard Day's Night*;

d) *A Day in the Life*.

9) *When did the Beatles break up?*

a) *in 1970*;

b) *in 1971*;

c) *in 1973*.

Ще одним типом уроку, який сприяє формуванню є відеоурок [23, с.143]. Перегляд відеофільмів переслідує освітні, естетичні, інтелектуальні та емоційні мети. Учні здобувають знання про культуру країни, включаючи літературу, музику, архітектуру, живопис, історію, а також здатність співвідносити свою власну й іншомовну культури.

Відеоматеріали забезпечують не тільки заповнення певних прогалів інформаційного плану, але і необхідний набір мовних і мовних засобів з обговорюваних проблем. Вони дозволяють одночасно відпрацьовувати лексичні, граматичні та фонетичні навички учнів.

Відеосюжет містить візуальну інформацію про місце події, зовнішній вигляд і невербальну поведінку учасників спілкування в конкретній діловій або професійної ситуації [4, с. 93]. Міміка, жести, рухи губ, контакт очей сприяють кращому розумінню мови. У його структурі соціокультурного змісту можна виділити чотири етапи: 1) підготовчий, попереднє зняття мовних і лінгвокраїнознавчих труднощів; 2) сприйняття відеофільму, розвиток умінь сприйняття соціокультурної інформації; 3) контроль розуміння основного змісту; 4) розвиток мовленнєвих навичок і вмінь усного мовлення з урахуванням культурних норм країни досліджувані мови.

Вправи і питання до перегляду фільму не стільки подають запит на інформацію, скільки несуть її. Знайомлячись з ними і обговорюючи відповіді, учні чують ті слова, які будуть звучати у фільмі, адже контекст вже визначений, а разом з ним визначено і семантичне поле. Тут вступає в силу смислове і лінгвістичне прогнозування [5, с. 138].

Вправа 10.

Мета: розвивати навички аудіювання [45, с.2].

Тип вправи: рецептивна, письмова, некомунікативна.

Тип виконання: письмово.

Інструкція: *Watch the video about fashion in the UK. Complete four extracts from the first part of the video (up to 02:01). Then watch again and check your answers.*

1. *The worldwide market for denim jeans is enormous, and one of the most popular styles is _____ jeans.*
2. *We're in India, we're just heading towards a denim factory that distresses denim and makes it look _____.*
3. *Do you find it slightly strange that you take something that is _____ and _____ and you totally destroy it?*
4. *Yes, mostly young people like garments with more distressed look, more _____ look.*

Task 2. Watch the second part of the video (02:01–03:16) again and put the stages of the distressing process in the correct order.

- a The grinding machine*
- b More washing with stones and bleach*
- c Adjusting the crinkles by hand*
- d Using sand paper to produce white lines*
- e It's finished!*
- f More sanding to produce holes*
- g It's over to the wet processing area.*

Вправа 11.

Мета: розвивати уміння аудіювання та поширити кругозір учнів за допомогою прислів'їв [44, с.4].

Тип вправи: рецептивна, усна, некомунікативна.

Тип виконання: усно.

Інструкція: Подивитися відео (<https://youtu.be/nyOgGpG1Im8>) і зрозуміти, які ідіоми загадані та пояснити їх значення.

- 1) *Keep your eye on the ball* = to stay alert and pay close attention to the situation;
- 2) *Saved by the bell* = rescued from doing something difficult before you have to do it;
- 3) *To win hands down* = to win very easily.

Отже, кінцевою метою навчання аудіювання є набуття вмінь і навичок сприйняття і розуміння іноземної мови на слух, що допоможе йому, в свою чергу, брати участь в актах усного спілкування. Навчання соціокультурної компетентності починається з виконання вправ, спрямованих на формування культурознавчого компонента соціокультурної компетентності. Метою таких вправ є створення системи знань про англomовну культуру спілкування, соціокультурні та структурні особливості мови, що вивчається, порівняння їх з українськими еквівалентами, збагачення словникового запасу учнів. Тут доцільним вважаємо використання некомунікативних, умовно-комунікативних, рецептивно-продуктивних вправ. Однією з типічних вправ є формування навички добування соціокультурної інформації шляхом опрацювання аудіовізуальної інформації. На формувальному етапі доречним є виконання завдань на визначення правильності/неправильності твердження (у завданнях пропонується визначити правильність чи неправильність поданого твердження відносно змісту почутого).

2.4. Формування соціальнокультурної компетентності ліцеїстів у ході навчання письма

Навчання письма англійською мовою відбувається послідовно, важливо не упускати не однієї дрібниці, і системно підходити до засвоєння матеріалу. Мета навчання письму – навчити писати іноземною мовою ті ж тексти, які людина вміє писати і рідною мовою. Наприклад: заповнення анкети, написання різних видів листів, резюме, заяв, творів, доповідей, рецензій, листівок і електронних листів. Кожен тип тексту вимагає свої мовні засоби, композицію [16, с.6].

Навчання письма англійською мовою має на увазі такі етапи і аспекти освоєння матеріалу [12, с.24].

1. Вивчення граматики та орфографії.
2. Графічне зображення буквених символів друкованими та великими літерами, відточування каліграфії.
3. Робота з текстами: копіювання, переписування, самостійне складання речень, напрацювання і закріплення засвоєного матеріалу;
4. Вивчення форм, конструкцій і нормативів побудови та написання листів: directed writing, guided writing, free writing. Вправи на логічне заповнення пропусків, розстановка пропозицій та запропонованих текстах-вправах; складання планів і виклад тез при роботі з великим об'ємом інформації; розвиток навичок розширення і скорочення вихідного тексту.
5. Робота з малими текстами. Виконання вправ на логічне побудова текстів, послідовності викладу інформації та використання мовних зворотів; складання текстів і листів на прикладі зразків, складання текстів із запропонованого набору речень, побудова логічних смислових ланцюжків [20, с.73].

6. Складання письмових оповідань на підставі навчальних посібників з картинками-зображеннями.

7. Робота з текстами – трансформерами і перетворення текстів, наприклад, складання тексту-резюме на підставі проведеного інтерв'ю, створення з об'ємного листа короткої телеграми з урахуванням збереження головної інформаційної складової.

8. Вивчення жанрів інформаційного викладу тексту: лист другові (неофіційний лист), лист колезі, лист діловому партнерові (офіційний лист), вітальна листівка для друзів і рідних; листівка і привітання партнерів по бізнесу, художні нариси й оповідання, формат газетної статті, нариси, доповіді, звіти, діалоги в форматі п'єси, правила заповнення офіційних юридичних документів.

9. Вивчення і використання на практиці простих і складних синтаксичних конструкцій та фразеологізмів.

Навчання різним формам письма – це проміжний етап перед навчанням письмової мови. Навчання письмової мови ведеться послідовно, від запису ідей, ключових пропозицій, всіляких трансформацій текстів до написання власних мовних творів [26, с.274].

Вправи з формування навичок письма поділяються на такі типи:

- 1) списування з додатковим характером;
- 2) виписування з тексту або записування зі слуху;
- 3) вправа на трансформацію;
- 4) знаходження помилок;
- 5) вправи на логічне завершення задуму;
- 6) вправа на розширення тексту;
- 7) навчання написанню різних письмових текстів [32, с.58].

Розроблено вправи для формування соціокультурної компетентності, під час навчання письма, можуть слугувати такі приклади.

Вправа 12.

Мета: розвивати навички письма.

Тип вправи: репродуктивна, письмова, некомунітивна.

Тип виконання: письмово.

Інструкція: *Task 1. Find the ending to the proverbs [46, с.103].*

<i>East or West</i>	<i>a. than one</i>
<i>Like father</i>	<i>b. with eating</i>
<i>A friend in need</i>	<i>c. keeps the doctor away</i>
<i>Two heads are better</i>	<i>d. home is best</i>
<i>An apple a day</i>	<i>e. like son</i>
<i>The appetite comes</i>	<i>f. is a friend indeed</i>
<i>Better late</i>	<i>g. than never</i>

Вправа 13.

Мета: перевірити знання.

Тип вправи: репродуктивна, письмова, некомунікативна.

Тип виконання: письмово.

Інструкція: *Task 1. Answer the following questions.*

1. *What parts does the UK consist of? _____*
2. *Who is officially the Head of the UK? _____*
3. *What colour are the letter boxes in London? a) blue, b) green, c) red*
4. *What is the governmental system in the UK? _____*
5. *What is the National flower of Wales? a) Daffodil, b) Rose, c) Thistle, d) Shamrock*
6. *What two famous British universities do you know? _____*
7. *In what country was Oscar Wilde born? a) Wales, b) Northern Ireland, c) Scotland, d) England*
8. *What is the highest mountain in Scotland? a) Ben Nevis, c) Everest*

9. What is the theater in London associated with William Shakespeare? a) Her Majesty's Theater, b) Piccadilly Theatre, c) the Globe

10. Look at the chart and match the name of the country with its flag (pic. 2.2.).

Name of the country	The flag
1. Wales	a.
2. England	b.
3. Scotland	c.
4. Northern Ireland	d.

Рис. 2.2. Flags

11. What is British popular fast food? _____

12. 221b, Baker Street, London. Why is it a famous place?

Отже, при знайомстві з варіантами англійської мови не варто заглиблюватися в граматичні відмінності, оскільки вивчення граматичних часів і правил є найбільш складним аспектом мови для учнів, і це викличе у них велику плутанину. Однак потрібно розглянути лексику, орфоепію і орфографію, щоб не тільки продемонструвати різноманітність національно-культурних особливостей англійської мови в світі, але і попередити «можливі», на думку учнів, помилки. На данному етапі вважаємо доцільним використання некоммуникативних, умовно-коммуникативних, рецептивно-продуктивних вправ. Адже, перехід від рецептивних видів мовленнєвої діяльності (слухання та читання) до продуктивних (письмо й мовлення) має бути логічним.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило нам зробити ряд висновків, що співвідносяться з поставленими завданнями.

Слідом за Н. Муравйовою визначаємо зміст поняття «соціокультурна компетентність» як відображення соціокультурних знань і вмінь, а також як ціннісних орієнтирів, що задають сенс соціальної комунікації. Людина, яка знаходиться в процесі активного осмислення можливостей інформаційного суспільства, отримує конкретний культурний досвід.

Охарактеризовано зміст навчання англійської мови учнів ліцеїв 10-11 класів. Навчальна програма орієнтована на обов'язковий мінімум змісту, окреслений в державному освітньому стандарті основної загальної освіти з іноземної мови. Предметний зміст мови в стандарті визначається перерахуванням ситуацій соціально-побутової, навчально-трудової та соціально-культурної сфер спілкування.

Визначено, що засобами формування соціокультурної компетентності на уроках англійської мови в ліцеї є автентичні тексти, серед яких виділяються художня література, фольклор, відеоматеріали. У процесі навчання читання художньої літератури на уроках англійської мови в цілях розвитку соціокультурної компетентності, учні отримують обов'язковий обсяг мовних знань про естетики, художньої культури, мистецтво, про життя і творчість видатних класичних і сучасних діячів мистецтва.

Сучасна педагогічна наука також розглядає відеоматеріал як ефективний засіб навчання іноземної мови та розвитку соціокультурної компетентності. Завдяки комбінації зорової, слухової і м'язово-рухової наочності запам'ятовування навчального матеріалу відбувається краще і швидше, ніж запам'ятовування такої ж кількості матеріалу,

представленого в словесній формі, як в усній, так і в письмовій. За допомогою фольклору, учень може дізнатися фразеологічні одиниці, зміст яких зрозумілий тільки носію мови, побачити особливості життя і побуту народу і т. п. Включення вивчення і заучування фразеологізмів, ідіом, загадок, прислів'їв та ін. створює величезну мотивацію для учнів.

Використання різних мультимедійних навчальних програм дозволяє проводити ознайомлення з новим матеріалом, тренування і контроль знань і вмінь учнів.

Аналіз програми «Іноземна мова» дозволив виділити теми, що сприяють розвитку соціокультурної компетентності: «Мода», «Відпочинок і дозвілля», «Подорож», «Свята і традиції», «Шкільне життя», «Велика Британія», «Кіно і театр» «Стиль життя», «Засоби масової інформації», «Музика», «Література», «Молодіжна культура», «Англомовні країни».

У рамках окресленої тематики розроблено систему вправ для формування соціокультурної компетентності учнів ліцеїв у процесі навчання різних видів мовленнєвої діяльності, як репродуктивних (читання й аудіювання), так і продуктивних (говоріння та письма).

Вправи, націлені на формування соціокультурної компетентності та її компонентів розподілено на декілька блоків: вправи на формування культурознавчого компонента (ознайомлювально-пошукове читання, сприймання на слух для пошуку країнознавчої інформації, вправи на розвиток тематичного словника, вправи на аналіз та інтерпретацію культурознавчої інформації); вправи на формування лінгвокраїнознавчого компонента (вправи на вивчення культурно-маркованих одиниць, вправи на коментування культурно-маркованих одиниць, вправи на вживання культурно-маркованих одиниць у комунікативних і мовних ситуаціях, вправи на переклад культурно-маркованих одиниць з англійської мови на українську); вправи на формування соціально-психологічного компонента (вправи на розвиток

умінь міжкультурного спілкування, вправи на формування точки зору із соціокультурної теми, вправи на психологічну адаптацію до міжкультурного спілкування); вправи на формування соціолінгвістичного компонента (вправи на коментування та лінгвокраїнознавчий аналіз прислів'їв, приказок, фразеологічних одиниць, мовних кліше, формул мовленнєвого етикету тощо, вправи на вживання прислів'їв, приказок, фразеологічних одиниць, мовних кліше, формул мовленнєвого етикету тощо, вправи на переклад прислів'їв, приказок, фразеологічних одиниць, мовних кліше, формул мовленнєвого етикету тощо).

Проведене дослідження не вичерпує зазначену проблему. Тому перспективи подальших досліджень вбачаємо у пошуках і вдосконаленнях методів розвитку соціокультурної компетентності процесі професійної підготовки майбутніх спеціалістів, а також у проведенні експериментальної роботи для встановлення ефективності спроектованого комплексу вправ з англійської мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азимов Э. Г. Словарь методических терминов (теоретическое и практическое преподавание языков). Санкт-Петербург: Златоуст, 1999. 334 с.
2. Айзікова Л. В. Соціокультурна підготовка вчителя в умовах формування загальноєвропейського культурного. Нац. бібліотека України ім. В. І. Вернадського, 2015. 298-308с. (Джерела української біографістики ; вип. 3).
3. Белякова Н. М. Формирование социокультурной компетенции у студентов начальных курсов языковых вузов при самостоятельной работе в сети Интернет: автореф. дис. канд. пед. наук: Санкт-Петербург, 2008. 24 с.
4. Бирюк О. В. Проблема оцінювання рівня сформованості соціокультурної компетенції при навчанні читання англомовних газетно-журнальних. Київ : Ленвіт, 2005. С. 143-144.
5. Бирюк О. В. Соціально-психологічні передумови формування у майбутніх учителів соціокультурної компетенції при навчанні читання англомовних публіцистичних текстів. Київ : Вид. центр КНЛУ, 2004. Вип. 7. С. 86-94. (Серія "Педагогіка та психологія".)
6. Бирюк О. В. Формування соціокультурної компетенції майбутніх учителів засобами англомовних публіцистичних текстів. Житомир: Вид. центр ЖДПУ, 2003. Вип. 12. С. 157-159.
7. Бігич О. Б. Вправи для навчання читання на матеріалі американських автентичних підручників. Харків: Видавництво від університету ім. Каразіна, 1999. №4. С.60-63. (Серія Іноземні мови).
8. Воробьев Г. А. Развитие социокультурной компетенции будущих учителей иностранного языка Москва : Фолио, 2003. № 2. С. 30-35.

9. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования. Москва : Едиториал УРСС, 2005. 144 с.
10. Гальскова Н. Д. Межкультурное обучение: проблема целей и содержания обучения иностранным языкам Москва : Тригон, 2004. № 1. С. 49. (Серия Иностранные языки).
11. Гришкова Р. О. Соціокультурний компонент у навчанні іноземної мови. Запоріжжя : ЗНУ, 2002. № 1. С.18-22.
12. Гусева А. В. Формирование социокультурной компетенции в процессе обучения устному иноязычному общению (школа с углубленным изучением иностранных языков, французский язык) автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.03. Москва, 2003. 38 с.
13. Елизарова Г. В. О природе социокультурной компетенции. Санкт-Петербург : Тригон, 1998. С. 25-31. (Серия *Studia Linguistica* 8).
14. Зенович Е. С. Словарь иностранных слов и выражений. Москва : Олимп, 1998. 608 с.
15. Зильберт Б. А. Социопсихолингвистическое исследование текстов радио, телевидения, газеты. Саратов: АСТ, 1986. 321с.
16. Зимняя И. А. Компетенция и компетентность в контексте компетентностного подхода в образовании Москва : Олимп, 2012. № 6. С. 2-10. (Серия Иностранные языки в школе).
17. Колодько Т. М. Педагогічні умови ефективного формування соціокультурної компетенції учнів у процесі вивчення іноземної мови. Наукові записки: Зб. наук. праць. Київ : НПУ, 2004. Вип. 57. С. 54-63.
18. Корейба І. В. Формування в учнів соціокультурної компетенції на матеріалі англomовних текстів Київ : Карваела, 2006. № 1. С. 60–63.
19. Кричевская, К.С. Прагматические материалы, знакомящие учеников с культурой и средой обитания жителей страны изучаемого языка Москва : Олимп, 1996. №1. С. 13–17. (Серия Иностранные языки в школе).

20. Малявін Д.В., Анікіна В. М., Латушкіна М. С. Робота з газетою англійською мовою в середній школі. Москва : Олимп, 1981. 125 с.
21. Махінов В. М. Виховний та соціокультурний потенціал уроку іноземної мови в початковій школі Київ : НПУ, 2008. Вип. 7. С.24-39. (Серія 17. Теорія і практика навчання та виховання)
22. Мельникова Д. С. Формирование иноязычной социокультурной компетенции студентов художественно-графического факультета педагогического университета (на материале английского языка) Санкт-Петербург : Златоуст, 2005. 243 с.
23. Михайлова С. В. Использование видеоматериала как средства формирования социо-культурной компетенции в процессе обучения иностранному языку Казань : КНУ, 2014. № 10. С. 143–146. (Серия Филологические науки. Вопросы теории и практики.)
24. Мусніцко Є. В. Науково-популярний текст у навчанні іншомовної мовленнєвої діяльності. Харків: ННЦ ХФТИ, 2004. 46с
25. Навчальні програми з іноземних мов. URL : <https://mon.gov.ua/>
26. Ніколаєва С. Ю. Сучасна технологія навчання іншомовного матеріалу в середніх навчальних закладах Київ : Ленвіт, 1996. 96 с. (Бібліотечка журналу «Іноземні мови», Вип. 2).
27. Ніколаєва С. Ю. Сучасні технології навчання іншомовного спілкування Київ : Ленвіт, 1997. 96 с. (Бібліотечка журналу «Іноземні мови», Вип. 1(3)).
28. Ніколаєва С. Ю., Бігіч О. Б. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах Київ : Ленвіт, 2002. 328 с.
29. Ощепкова В. В. Страноведческий материал на уроке английского языка. Москва: Олимп, 1998. № 1. С. 77–83. (серия Иностранные языки в школе).
30. Полонский В. М. Словарь по образованию и педагогике. Москва : Высшая школа, 2004. 512 с.

31. Починок Т. В. Формирование социокультурной компетенции как основы межкультурного общения. Москва : Олимп, 2007. № 7. С. 37–40. (Серия Иностранные языки в школе)
32. Рiske И. Э. Формирование социокультурной компетенции у учащихся старшей ступени обучения на материале англоязычной поэзии. Санкт-Петербург : РГПУ, 2000. 259 с.
33. Сафонова В. В. Изучение языков международного общения в контексте диалога культур и цивилизаций. Воронеж : Истоки, 1996. 370 с.
34. Соловова, Е.Н. Методика обучения иностранным языкам. Москва : «Просвещение», 2003. 237 с.
35. Томахин Г. Д. Реалии в языке и культуре. Москва : Олимп, 1997. №3. С. 13–18 (Серия Иностранные языки в школе).
36. Хомский Н. Язык и мышление. Язык и проблемы знания. Благовещенск : БНУ, 1999. 146с.
37. Шостак Т. Г. Газета на уроках англійської мови. Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2003. 356 с. (Українська біобібліографія ; ч. 10).
38. Byram M. Language and Culture Learning : The Need for Integration. Frankfurtam-Main : Diesterweg, 1993. P. 3-16. (Series Germany, its Representation in Textbooks for Teaching German in Great Britain).
39. Cantner U. Fashion is Britain. *“English Express”*, 15.01.2017. p.8
40. Hirsh A. D. The Dictionary of Cultural Literacy: What Every American Needs to Know. Boston, 1988. 619 p.
41. Johnson M. American Television. *“Advertising Age”* 19.01.2016. p. 5.
42. Keenan M. The USA and its Culture. *“The Times”*, 26.07.2010. p. 6.
43. Kergroach S. Life in the USA. *“The Day”*, 10.03.2019. p. 7.
44. Meder A. American Proverbs. *“The Day”*, 17.02 2014. p. 4.

45. Popper R. The Guide to British People. “*The Day*”, 10.03.2020. p. 2.

46. Sanderson P. Using Newspapers in the Classroom. Cambridge University Press, 1999, 275 p.

47. Sysoyev P. V. The Vital Role of Sociocultural Competence in International Business Contacts ESP RUSSIA. Moscow, 1997. N 6. P.7-11 (Series A Newsletter for Russian Teachers of English for Specific Purposes).

ДОДАТКИ

Додаток А

КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Я, Реуцька Валерія Сергіївна, учасниця освітнього процесу Херсонського державного університету, **УСВІДОМЛЮЮ**, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

– дотримуватися:

- вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
- принципів та правил академічної доброчесності;
- нульової толерантності до академічного плагіату;
- моральних норм та правил етичної поведінки;
- толерантного ставлення до інших;
- дотримуватися високого рівня культури спілкування;

– надавати згоду на:

- безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
- оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
- використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;

– самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;

– надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;

– не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;

– своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;

– не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;

– підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;

– поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;

– не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;

– відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;

– запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;

– не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;

– не підроблювати документи;

– не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;

– не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;

– не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;

– не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;

– не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;

– не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;

– не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

(дата)

(підпис)

(ім'я, прізвище)

